

Dicle'nin Bedeninde Yaşam

Dicle suyu Mezopotamya'nın kurak topraklarına on binlerce yıldır can vermeye devam ediyor. Beslediği toprakların yanı sıra Dicle'nin bizzat bedeninde ve kollarında çok daha eskilere dayanan zengin bir yaşam süregeliyor.

Kıtaların, iklimlerin ve canlı türlerinin kesiştiği bölgede yer alan Dicle vadisi, doğal özelliklerini yitirmeden günümüze ulaşmış nehir ekosistemlerinin en iyi örneği. Fırat nehrinin barajlarla doğal yapısını kaybetmesi sonucunda bir çok endemik tür için kalan son yaşam alanı. Hasankeyf'i de içine alan vadi, GAP idaresinin görevlendirmesiyle Doğal Hayatı Koruma Derneği tarafından hazırlanan GAP Biyoçeşitlilik Araştırma Projesi 2001-2003 Sonuç Raporu'nda korunması gerekli alan olarak belirlendi. Doğa Derneği'nin yürüttüğü ve ilk olarak Yeşil Atlas dergisinin 2003 yılı sayısında yayınlanan Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları (ÖDA) çalışmasında ise aynı bölge, korumada öncelikli dört önemli Doğa Alanı'nın bütünü oluşturuyor.

Özellikle yırtıcı kuşlar için doğal göç koridoru görevi görmesi, çeşitli türlerin dünyadaki dağılım alanlarının uç noktalarında yer alması, nesli tehlike altında olan türlerin önemli nüfuslarını içermesi ve birçok endemik türün son yaşam alanı olması sebebiyle küresel ölçekte önem taşıyan alanın henüz hiçbir koruma statüsü yok.

Dicle Vadisi Önemli Doğa Alanları

Dicle Vadisi Önemli Doğa Alanları, Ergani deresi ile Suriye sınırı arasındaki bölgede yer alır. Yukarıda ve aşağıda barajlarla sınırlanmış bu bölge nehir kıyısı yaşam alanlarının tüm çeşitlerini barındırır. Su seviyesinin ve hızının mevsimsel değişimi, bu değişimler sonucu oluşan taşkın alanları, taşlık veya çalılık adacıklar, sarp kayalıklar ve sulak çayırlardan oluşan alan bir çok canlı türüne hem yuva hem de besin sunar.

Akdeniz, bozkır ve yarı çöl biyomlarının (yaşam birliklerinin) bir araya geldiği bölge, bu birliklerin nadir ve hassas türlerine ev sahipliği yapar.

Bozçinte (*Emberiza cineracea*), maskeli örümcekuşu (*Lanius nubicus*) ve zeytin mukallidi (*Hippolais oliverotum*) gibi Akdeniz biyomuna özgü kuş türlerinin yanı sıra Akdeniz bitki örtüsünün de ülkemizdeki doğu sınırını oluşturur.

Küçük boğmaklı toygar (*Melanocorypha bimaçulata*), ak sırtlı kuyrukkakan (*Oenanthe finschii*) ve alasığırık (*Sturnus roseus*) gibi bozkır biyomunda yaşayan kuş türlerinin yaygın olduğu alan, Kuzey Mezopotamya (Ağaç) bozkırı kalıntısının büyük bir kısmını içerir. Arabistan yarımadasıyla benzerlik gösteren bu kısımlar kuru bozkır koşullarına uyum sağlamış önemli türleri ve bu türlerin kuzey uzantılarını barındırır.

Dağ mukallidi (*Hippolais languida*), küçük serçe (*Passer moabiticus*) ve boz alamecek (*Rhodospiza obsoleta*) gibi yarı çöl biyomu türleri ülkemizde yalnız bu bölgede yaşar.

Dicle vadisi, biyolojik ve coğrafi farklılıklar açısından dört Önemli Doğa Alanı'ndan oluşur. Batıda genişleyen vadi Bismil ovasının doğusunda daralmaya başlar. Hasankeyf civarında kıvrımlar ve sarp kayalıkların ilk örnekleri belirir. Güneye, Küpeli dağına, ilerledikçe mendereslerin sayısı ve kıvrımları artış gösterir. Alandaki sınırlı insan faaliyeti, dar vadi kollarının girintileri ve sarp kayalıklardaki oyuklar önemli türlerin üreme için burada yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Bismil Ovası

Diyarbakır'ın doğu kısmında, Dicle nehrini ve nehrin güneyindeki çayırlar ile geniş tarım alanlarını içine alan bir ovadır. Fırat kaplumbağası (*Rafetus euphraticus*) nehir ve kolları boyunca geleneksel yuvalama alanlarında yuva yapar. Türkiye'nin en büyük leylek nüfusunun bulunduğu ovada doğal nehir kıyısı bitki toplulukları içermesi sebebiyle kuş

çeşitliliği yüksektir. Toy (*Otis tarda*) ve alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*) için önemli olan alan, bölgedeki en önemli Kuzey Mezopotamya (Ağaç) Bozkırı kalıntısının bir kısmını içerir.

Dicle Vadisi

Güneydoğu'ya özgü nehir kıyısı habitatlarının en iyi korunmuş örneklerini barındıran Dicle akarsu vadisini ve güneye doğru uzanan dağ bozkırlarını içerir. Vadinin orta bölümündeki Hasankeyf, tarihi ve arkeolojik değerlerinin yanı sıra üreyen yırtıcı kuşlar için büyük önem taşır. Dağ keçisi (*Capra aegagrus*) ve çizgili sırtlan (*Hyaena hyaena*) gibi önemli memeli türlerinin bulunduğu bölgede 11 tür yırtıcı kuş bulunur. Alanda koruma önceliğine sahip kuş türleri tavşancıl (*Hieraaetus fasciatus*), küçük kerkenez (*Falco naumanni*), kızıl akbaba (*Gyps fulvus*), alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*), küçük ebabil (*Apus affinis*) ve boz kirazkuşudur (*Emberiza cineracea*).

Küpelî Dağı

Parçalanmış meşe ormanları, sarp kayalık alanlar ve büyük memeli ve yırtıcı kuş türleriyle ülkemizde az sayıda kalmış yabancı coğrafyalardan biridir. Dicle nehri ve kolları bu kısımda benzersiz kıvrımlarda uzanırken dik yarlar oluşturur. Dağ keçisi (*Capra aegagrus*), çizgili sırtlan (*Hyaena hyaena*) ve vaşak (*Lynx lynx*) gibi önemli memeli türlerini barındırır. Alanda koruma önceliğine sahip kuş türleri tavşancıl (*Hieraaetus fasciatus*), kızıl akbaba (*Gyps fulvus*), alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*) ve boz kirazkuşudur (*Emberiza cineracea*).

Cizre ve Silopi

Cizre'den başlayıp sınır boyunca güneye doğru ilerleyen Dicle nehrini ve nehir etrafındaki taşkın alanını içine alır. Taşkın alanı subasar söğüt toplulukları, sazlıklar ve çakıl adalarıyla kaplıdır. Alan, zengin nehir kıyısı habitatları nedeniyle çok sayıda ve nadir kuş türüne ev sahipliği yapar. Çizgili sırtlan (*Hyaena hyaena*), vaşak (*Lynx lynx*) ve Fırat kaplumbağası (*Rafetus euphraticus*) gibi nadir türler için önemlidir. Alanda koruma önceliğine sahip kuş türleri bataklıklırlangıcı (*Glareola pratincola*), büyük kızkuşu (*Hoplopterus indicus*), alaca yalıçapkını (*Ceryle rudis*) ve yeşil arıkuşudur (*Merops persicus*). Büyük kız kuşunun ülkemizde bilinen son üreme alanı ve yeşil arıkuşunun da ürediği bilinen üç alandan biridir.